

Derkâviyye ve Ticânîyye tarikatları Mehmed el-Kebîr zamanında bölgede Osmanlı idaresi aleyhine faaliyetlerde bulundular. Abdülkâdir b. Şerîf 1805'e kadar beyliğe karşı mücadeleyi sürdürdü.

1792'de Vehrân'ın İspanyollar'dan geri alınması üzerine Garp Beyliği'nin merkezi Muasker'den Vehrân'a taşındı. Bu tarihten sonra şehir önemini kaybetmeye başladı. 1805 yılında şeyh Abdülkâdir b. Şerîf, Muasker'i ele geçirdiyse de buraya tayin edilen Mehmed el-Mukalleş adlı bey tarafından şehirden çıkarıldı.

Emîr Abdülkâdir el-Cezâirî, Osmanlılar'ın Cezayir'den çekilmesinin ardından Muasker'i kurma aşamasında olduğu devletin merkezi ilân etti (1832). Şehirde darphâne, ateşli silâhlar fabrikası, baruthane, tahıl ve erzak depoları yaptırdı. Muasker 1836 yılında Fransız ordusu tarafından işgal edildi. Fransızlar, baruthane ve silâh imalâthanesi gibi önemli yerleri yıkıp ertesi gün şehri terk ettiler. Bu olayın ardından Emîr Abdülkâdir tekrar Muasker'i ele geçirdi. 30 Mayıs 1841'de Fransızlar Muasker'i yeniden işgal ettiler, şehir bu tarihten itibaren resmen Fransız idaresine girdi. Cezayir'de Fransız sömürgeciliğinin en ağır şartlarda devam ettiği yıllarda halkın elindeki verimli arazilere Avrupa'dan getirilen göçmenler yerleştirildi.

27 Ekim 1858'de Muasker bölgede kurulan altı yeni kaza merkezinden biri oldu. Fransız sömürgeciliğine karşı başlatılan bağımsızlık mücadelesi sırasında bölgede çok kanlı çarpışmalar cereyan etti. Muasker çatışmalarda tamamen harabeğe döndü. Bu sırada (1879) şehirde 2840 kişi bulunuyordu. 1901'de Muasker'de yaşayan toplam 20.986 kişinin 9596'sı müslüman, 10.900'ü hristiyan, 490'ı yahudi idi. 1926'da nüfus 30.669'a ulaştı. Bu tarihten itibaren yerli nüfus giderek artarken (1977'de 51.400, 1987'de 67.000, 2004 yılı başlarında 88.300) dışarıdan gelmiş olanların sayısı devamlı azaldı. Fransız idaresi altındaki dönemde eski şehrin kuzeydoğusunda modern bir şehir kuruldu. Şehirde bugün şarapçılık, deri eşya, zeytinyağı, böcek ilaçları sanayii gelişmiştir.

Vehrân tarihine dair *Behcetü'n-nâzır* adlı eserin müellifi Abdülkâdir b. Abdullah el-Meşrifî el-Garîsî, Mehmed el-Kebîr'in 1189'da (1775) Vehrân'ın güneyine yaptığı seferleri anlatan *Rihletü Mehmed el-Kebîr bâbü'l-garb ile'l-cenûbi'l-Vehrânî* adlı eserin müellifi Fihû'l-

Abbas el-Hâc Ahmed b. Muhammed et-Tilimsânî, *es-Şağrî'l-cümânî fi'btisâmi's-şagrî'l-Vehrânî*'nin İbn Sahnûn diye tanınan müellifi Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Sahnûn er-Râşidî, tarihçi, hadis ve fıkıh âlimi Ebû Re's el-Muaskerî, Osmanlı döneminde Muasker'de yetişen önemli âlimlerdendir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bekrî, *el-Mugrib*, s. 160; İdrîsî, *Sıfatü'l-Mağrib*, s. 83; Hasan el-Vezzân, *Vaşfû lfrîkiyye*, II, 26-27; Aziz Samih İter, *Şimali Afrikada Türkler*, İstanbul 1936-37, I, 109-110; II, 58, 68; Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-şekâfi*, Cezayir 1981, s. 269-271, 293-294, 463; Nâsirüddin Saïdûnî, *Dirâsât ve ebhâs fî târihi'l-Cezâ'ir: el-'Ahdü'l-'Osmânî*, Cezayir 1984, s. 247-253; A. Berque, *Ecrits sur l'Algérie*, Paris 1986, s. 216; Jamil M. Abun-Nasr, *A History of the Maghrib in the Islamic Period*, Cambridge 1987, s. 164, 167; Ahmed Kassab v.dğr., "L'économie coloniale: l'Afrique du nord", *Histoire générale de l'Afrique* (ed. A. A. Boahen), Paris 1987, VII, 457; J. Ganiage, *Histoire contemporaine du Maghreb*, Paris 1994, s. 23, 41-42, 104-105, 111, 127, 179, 236; G. Yver, "al-Mu'askar", *EF* (Fr.), VII, 264-265.

AHMET KAVAS

MUASKERİ

(المعسكرى)

Ebû Re's en-Nâsir Muhammed
b. Ahmed b. Abdülkâdir er-Râşidî
el-Muaskerî el-Cezâirî
(ö. 1238/1823)

Cezayirli tarihçi.

1150'de (1737) Cezayir'in Muasker şehri yakınlarındaki Kal'atü Benî Râşid'de fakir bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Kafasının büyüklüğünden dolayı "Ebû Re's" lakabıyla anılır. Çocukluk yılları Kal'atü Benî Râşid, Mettice, Tunus, Mağrib-i Aksâ ve Mecâce'de geçti. Kur'an'ı ezberledikten sonra Muasker'e döndü ve dönemin âlimlerinden dinî ilimler okudu. Hocaları arasında Abdülkâdir el-Müşrifî ve İbn Am-mâr el-Cezâirî'nin adları anılmaktadır.

1204'te (1790) hacca giden Muaskerî Cezayir şehrine, Kostantine, Tunus, Kahire ve Dimaşk'a uğrayarak ulemâ ile görüştü ve onların düşüncelerinden faydalandı. Murtazâ ez-Zebîdî, el-Emîrû'l-Kebîr ve diğer bazı âlimlerden icâzet aldı. Hac dönüşünde İspanyollar'ın Vehrân'ı işgal ettiğini ve bu sebeple cihad başlatıldığını duyunca doğrudan savaşa katıldı. 'Acâ'ibü'l-esfâr adlı kitabını bu savaşın etkisiyle yazdı. Savaşın ardından Muasker'e dönüp bir süre kadılık görevinde bulunduysa da daha sonra ayrılıp zamanını

ders vermek ve kitap yazmakla geçirdi. 1801'de Mağrib'e giderek Sultan Mevlây Süleyman'ı ziyaret etti. Sultanın Fas'a yerleşmesi yolundaki teklifini kabul etmedi. O sırada Derkâviyye tarikatinin Osmanlı yönetimine karşı başlattığı ayaklanmanın bastırılmasının ardından Muasker'e döndü. Bu ayaklanmanın Cezayir'de sebebiyet verdiği yokluk ve fakirlik esasen fakir olan Muaskerî'yi de etkiledi ve sağlığı bozuldu; bu durum onun ders vermesini engelledi. Ancak ilmi çalışmalarına devam etti ve 1226'da (1811) tekrar hacca giderken uğradığı yerlerdeki birçok âlimle görüştü. Bu arada Vehhâbî âlimleriyle karşılaşması ve onlarla ilmi tartışmalara girmesi haklarında önceden sahip olduğu olumlu düşüncelyi değiştirdi; kendilerini sert bir şekilde eleştirerek Hâricî zihniyeti taşıdıklarını ileri sürdü. Hac dönüşünde Muasker'e yerleşti. 15 Şâban 1238'de (27 Nisan 1823) vefat etti.

Tarihçiliğinin yanında muhaddis ve fakih olarak da tanınan Muaskerî'nin halka açık derslerine zaman zaman sayısı yüzleri bulan öğrenci gruplarının katıldığı belirtilir. Yetiştirdiği çok sayıdaki talebe arasında Muhammed b. Ali es-Senûsî ve Emîr Abdülkâdir el-Cezâirî en önde gelenlerdir. Birçok ilim dalında kitap ve risâle yazmakla beraber daha çok tarih ve ensâba dair telifleri vardır. Gezip dolaştığı yerlerle ve görüştüğü âlimlerle ilgili hâtıra, müşahede ve intibalarını da kitap haline getirmiştir. 130'dan fazla eseri olduğu söylenirse de bunların çoğu kayıptır.

Eserleri. Yahyâ Bû Azîz, Muaskerî'nin ölümünden üç hafta önce çalışmalarının listesini yaptığı *Şemsü ma'âriifi't-tekalîf fi esmâ'i mâ en'amellâhu bihi'aley-nâ mine't-te'lif* adıyla bir risâle yayımlamıştır. Listedeki eserlerin ancak bir kısmının günümüze ulaştığı bilinmektedir. 1. *el-Hulelû's-sündüsiyye fî şe'ni Vehrân ve'l-cezîreti'l-Endelüsiyye (el-'illelû's-sündüsiyye fî mâ cerâ bi-Vehrân ve'l-'udveti'l-Endelüsiyye)*. G. Faure Bigvet tarafından Fransızca'ya çevrilerek Arapça aslıyla birlikte yayımlanmıştır (*Les vêtements de soie fine*, Alger 1903). 2. *'Acâ'ibü'l-esfâr ve le'tâ'ifü'l-aḥbâr*. Eserin bir kısmı 1 Ocak 1881 tarihinden itibaren *el-Mübeşşir* gazetesinde neşredilmiştir. 3. *Mü'nisü'l-aḥibbe fî aḥbâri Cerbe*. 1884'te Fransızca'ya tercüme edilmiş ve daha sonra Muhammed el-Merzûkî tarafından yayımlanmıştır (Tunus 1960). Sadece ismi bilinen eserleri arasında *el-İşâbe fî men gâze'l-Mağribe mine's-*

MUASKERİ

şahâbe, Mecma'u'l-bahreyn ve ma't-la'u'l-bedreyn bi't-tefrîd, el-Âyâtü'l-beyyinât, en-Nûr's-sârî, es-Seylû'l-fa-şîhu'l-cârî, en-Nebzetü'l-münîka, Zey-lû'l-Medârik, el-Cevherü'n-nefis, el-Kavlû'l-ekmel, Zehretü's-şemârih fi 'ilmi't-tevârih, Zeylû'l-Kırtâs fi mülû-ki Benî Vattâs, el-Meslekü'l-merûm fi aḥbârî't-Türk ve'r-Rûm, el-Cevher ve'l-'arâz fi vaḥṣi's-semâ'i ve'l-arz, en-Nüz-hetü'l-emîriyye fi şerḥi'l-Makâmâtî'l-Ḥarîriyye yer alır (eserlerinin tam listesi için bk. Yahyâ Bû Azîz, *A'lâmü'l-fıkr ve's-sekâfe*, III, 236-244).

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL*, II, 654; *Suppl.*, II, 880; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Süde, *Delilü mü'errihi'l-Magribi'l-akşâ, Dârülbeyzâ* 1960-65, I, 106, 114, 117, 151, 154, 155, 179; II, 299, 349, 383, 439, 441, 455; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemü a'lâmi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 306-307; Abdurrahman b. Muhammed el-Cilâlî, *Târihu'l-Cezâ'iri'l-'âm*, Beyrut 1400/1980, III, 569-576; Hifnâvî, *Ta'rifü'l-halef bi-ricâl's-selef*, Beyrut 1402/1982, II, 341-342; Abdülhay el-Kettânî, *Fihri'sü'l-feḥâris*, I, 150-152; Ebû'l-Kâsım Muhammed Kırû, *Müstedrekü'l-fehresi't-târiḥ li'l-mu'ellefti't-Tûnisîyye*, Beyrut 1988, s. 78-80; Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Ebhâs ve ârâ' fi târihi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1990, I, 83-103; II, 337-340; a.mlf., *Târihu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, Beyrut 1998, II, 376-381; Ahmed Abdüsselâm, *el-Mu'errihüne't-Tûnisîyyûn* (trc. Ahmed Abdüsselâm – Abdürrezzâk el-Hulevî), Tunus 1993, s. 321-323; Yahyâ Bû Azîz, *A'lâmü'l-fıkr ve's-sekâfe fi'l-Cezâ'iri'l-maḥrûse*, Beyrut 1995, II, 234-244; a.mlf., "el-İntâcü'l-fikrî ve'l-edebî li's-şeyḥ Ebî Re's en-Nâsir el-Mu'askerî", *el-Mecelletü't-Târḥiyetü'l-Magribîyye*, XVI/53-54, Zağvân 1989, s. 245-253.

RIZA KURTULUŞ

MUAŞŞER

(معشر)

Divan şiirinde
her kıtası onar mısradan oluşan
bendler halinde yazılmış musammat
nazım şeklindeki manzume
(bk. MUSAMMAT).

MUÂTÂT

(المعاطات)

Başta satım olmak üzere
bazı sözleşmelerin
fiili mübadele ile gerçekleşmesi
veya bozulması anlamında fıkıh terimi.

Sözlükte "uzanmak, el atmak, almak" anlamındaki *atv* kökünden türeyen *mu-âtât* "almak vermek" mânasına gelir. *Te-âtî* ile eş anlamlı olan kelime, fıkıh terimi olarak sözlü veya söz yerine geçtiği ka-

bul edilen bir yolla beyanda bulunmaksızın mal ve bedelin değış tokuş edilerek bir satım akdinin kuruluş ve ifasının eş zamanlı gerçekleştirilmesini anlatır. Alıcı âdeten satıma sunulduğu anlaşılan bir nesneyi, meselâ fırından ekmeği alıp parasını bırakınca muâtât yoluyla bir sözleşme gerçekleşmiş olur. Sözlü alım teklifi üzerine satıcının hiç konuşmadan malı paketleyip teslim etmesi gibi akdin kuruluşuna taraflardan birinin sözle, diğerinin fiille katılması durumunun muâtât sayılıp sayılmayacağı tartışılmış, Hanefîler karşı çıkmakla beraber Mâlikî ve Hanbelîler bu durumu da muâtât olarak nitelemişlerdir.

Mal mübadelesinin karşılıklı rızaya dayalı olmasını öngören âyet (en-Nisâ 4/29) ve hadisler (*Müsned*, II, 536; İbn Mâce, "Ticârât", 18) fakihleri rıza kavramını büyük bir titizlikle ele almaya yöneltmiş, akidlerin kuruluşunda tarafların iradesinin dışarıya yansıtılması, yansıtılma biçimleri ve iç irade ile beyan arasındaki uyum gibi hususlar ayrıntılı incelemelere konu yapılmıştır. Bu çerçevede muâtâtın akid kurmaya yeten bir irade beyanı sayılıp sayılmayacağı, bu yolla akid yapmanın cevaz ve sınırları tartışılmıştır (ayrıca bk. İRADE BEYANI).

Hanefî, Mâlikî ve tercih edilen görüşlerinde Hanbelîler'e göre tarafların rızasını tam olarak gösterir nitelikte bir teâtî ile satım akdi meydana gelir. Muvaffakuddin İbn Kudâme, bu hükmün meşruiyetini izah ederken dinin ticarî muamelelere dair getirdiği sınırlama ve yasaklar dışında alım satım biçimini örfe bıraktığını, teâtî yoluyla alışverişin de bu kapsama girdiğini ve Resûlullah zamanından beri uygulanagelen bu usule -şimdi buna karşı çikanlardan önce- kimse itiraz etmediğine göre artık cevazı yönünde icmâ oluşmuş sayılması gerektiğini belirtir (*el-Muḡnî*, III, 561, 562). Hanefî fakihlerinden Kerhî'nin teâtî yoluyla satımın sadece değeri düşük mallarda geçerli kabul edileceği yönündeki görüşü mezhep içinde fazla destek bulmamıştır. Bu görüş, muâtâtî ilke olarak benimseyen diğer mezheplere mensup -Hanbelîler'den Kâdî Ebû Ya'lâ ve Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî gibi- bazı fakihler tarafından da savunulmuştur. İlgili naslarda yer alan karşılıklı rıza kavramını daha dar bir yoruma tâbi tutarak icap ve kabulün sözlü beyanla veya bazı durumlarda söz yerine geçebilecek yazı ve işaret gibi bir yolla olmasını şart koşan Şâfilîler ise muâtât yoluyla satışın ge-

çerli sayılmayacağını ileri sürmüşlerdir. Sosyal olgu karşısında zaman içinde mezhebin bu görüşünde bir yumuşama olmuş, bazı Şâfîî fakihleri muâtâtâ mutlak şekilde cevaz verirken bazıları sadece düşük değerdeki malların veya hakkında ticarî örf bulunanların bu yolla mübadelesini câiz saymıştır.

Öncelikle satım akdinde ele alınan teâtînin diğer akidlerde de geçerli bir yol sayılıp sayılmadığı tartışılmıştır. Trampa ve sarf birer satım türü olduğu için bunların da teâtî yoluyla yapılabileceği genellikle kabul edilir. Şâfilîler dışında kalan üç mezhep satım gibi icârenin de teâtî ile gerçekleştirilebileceği kanaatindedir (Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, III, 3). Hanefî müellifleri bu hükmü istihsan deliline dayandırırlar; nitekim ücret konuşmaksızın gemiye binen, kan aldırılan veya parayla satılan sudan içen ve daha sonra ödeme yapan kimselerin hükmü sorulduğunda Ebû Yûsuf bunun istihsanı göre câiz sayıldığını ve bu durumlarda önceden sözleşme yapmaya gerek bulunmadığını söylemiştir. Klasik fıkıh literatüründe icârenin kira ile sınırlı olmayıp iş, hizmet ve menfaati konu edinen pek çok akdin ortak adı olarak kullanıldığı dikkate alındığında muâtâtın uygulama alanının oldukça geniş tutulduğu görülür. Özetle, yapısı teâtîye elverişli olmayanlar dışında borçlar hukuku akidlerinin teâtî yoluyla gerçekleştirilebileceği ve bunların aynı yolla bozulabileceği (ikâle) ilke olarak kabul edilir. Buna karşılık mahiyeti gereği nikâh akdinin muâtât yoluyla meydana gelmeyeceği hususunda ittifak vardır (Osman b. Ali ez-Zeylaî, II, 91).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "aâtâ" md.; Fîrûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muḥîṭ*, "aâtâ" md.; *Müsned*, II, 302, 305, 328, 409, 536; V, 5; Buhârî, "Hibe", 7; Müslim, "Zekât", 175; İbn Mâce, "Ticârât", 18; Nesâî, "Zekât", 98; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, XII, 139; XIV, 141; XV, 169; XVI, 132; İbn Kudâme, *el-Muḡnî* (Herrâs), III, 561, 562; IV, 137; Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Tebyinü'l-hakâ'ik*, Bulak 1314, II, 91; IV, 2-4; Feyyûmî, *el-Mişbâhu'l-münîr*, Bulak 1324, II, 523; Şirbînî, *Muḡnî'l-muḥṭâc*, II, 3; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muḥṭâc*, Beyrut 1404/1984, III, 375; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kınâ*, III, 148; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Ḥâşiye 'ale's-Şerḥi'l-kebir*, Kahire, ts., III, 2-3; IV, 24-25; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥṭâr* (Kahire), IV, 513-514; *Mecelle*, md. 175; Ali Haydar, *Dürerü'l-hukkâm*, İstanbul 1330, I, 266-270; Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hak fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Kahire 1954, I, 108-125; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fikhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1405/1985, IV, 99, 161, 350, 501; VII, 40; "Te'âtî", *Mu.F*, XII, 198-200.

HAMDİ DÖNDÜREN